

Efter detta foto från mitten av 1800-talet målade Sigfr. Kullerstrand den tavla som återges på omslagssidan. Så såg kyrkan ut, då professor Brunius, se nedan, 1849 besökte den. Kyrkan ombyggdes 1889, då interiören "omvändes". Koret och altaret fick byta plats. Vid senaste restaureringen återställdes den gamla ordningen.

Byggexpert ser på Ödeshög 1849

Professor C. G. Brunius, Lund (1792—1869) var Esaias Tegnér's efterträdare som professor i grekiska men har mest gått till eftervärlden som byggnadsexpert och arkitekt, bl.a. ledde han restaureringen av Lunds domkyrka. Han utgav flera konsthistoriska böcker och reseskildringar. År 1851 utkom "Konstanteckningar under en resa år 1849". Som de flesta resenärer under århundraden för han landsvägen från Skåne till Jönköping och skildrar i ett kapitel färden mot Vadstena.

Professor Brunius berättade utförligt om besöket i Gränna, skildrade Brahehus och slog in på vägen genom Holaveden:

Vägen, som framgår över bergskullar, är hård och backig och livas av småskog, gröna dälдер och Vätterns branta stränder. Man arbetar på omläggning av denna väg, vilken skall ungefär tre fjärdedels mil ledas jämte Vättern. Vidpass en halv mil bortom Holkabergs gästgivaregård har man ifrån en hög backe, som å vänstra sidan omgives av en ansenlig klippbrant, å den höga ett bråddjup, en överraskande utsikt över Vättern till

Västergötland. Åt landsidan ses dalar och bergshöjder, vilka prunka med lövskog och i norr utbreder sig Östergötland, som domineras av Omberg. Vägen fortfar att vara bergig och däldig. Åkrarne likna täppor, men trakten livas med björk- och tallskog.

Ödeshögs kyrka, som ligger på en liten kulle vid gästgivaregården av samma namn, utgöres av ett gammalt torn i öster och ett nytt långhus i väster. Tornets nedersta avdelning, vilken bildar kor, har åt vänster en rundbetäckt triumfbåge och åt öster en likadan tribunbåge, varutanför legat ett utsprång. Södra och norra sidorna ha nära lika beskaffade rundbågar. På denna underbyggnad vilar en dubbelt högre överbyggnad. En smal trappa, som ursprungligen haft ingång från koret och sedermera fått en annan utifrån, uppleder genom norra sidomuren till övra avdelningen, vilken betäckt med bjälklager haft ett rum åt söder och ett sådant åt norr och en stor bågöppning åt skeppet. Översta avdelningen har å varje sida en tvådelad glugg, av vilka en är igenmurad. Gluggarnas kolonner, som äro nederst, å mitten och överst fyrkantiga samt däremellan åttkantiga, uppbära tvärstenar, varpå rundbågar vila.

Detta torn, vars övra avdelningar tjänat till försvarsverk, består av tuktad och huggen Ombergssten. Då kyrkor med en dylik anordning äro i Östergötland och i andra landsorter ovanliga, har C. F. Broocman fallit på den meningen, som en nyare författare eftersagt, att nämligen västra tornsidan blivit genombruten och ett kor blivit i dess nedersta avdelning inrättat. En byggforskare ser likväl vid första anblicken, att tornets nedersta avdelning ursprungligen fått sin nuvarande anordning. Murarne, som ha 6 fots tjocklek, och bågarna däriinom, vilka äro mycket grova, äro väl beräknade för den ansenliga överbyggnad, som vilar därpå. Att man skulle till 62 fots höjt 1776 ombyggt detta torn är ett missförstånd, såvida ej därmed menas, att man å de södra och norra sidorna bortbrutit förfallna murförstärkningar och å den östra ett korutsprång, samt sedan uppdragit en yttre beklädnad och igenmurat tribunbågen. Kyrkans långhus, som uppfördes 1781, betäckes med kupig träbotten och har å varje långsida tre rundbågiga fönsteröppningar och under det mellersta åt söder en liten raksluten ingång. Detta långhus saknar gavelröste och står illa tillsammans med den ståtliga tornbyggnaden, vilken nu inrymmer ringklockorna.

*

Professorn fortsatte till Västra Tollstad och Alvastra, ger en mycket utförlig byggnadsteknisk beskrivning av klosterruinerna och berör även dess historia. Därefter gick vägen till Heda kyrka, som genast erövrade expertens hjärta. Han finner den vara en märklig byggnad och skriver flera sidor om densamma. Detta besök blev räddningen för Heda gamla kyrka! Den var i mitten av 1800-talet ganska förfallen och skulle ersättas med en ny. Nu blev det i stället en av professor Brunius ledd restaurering.

Litteratur:

Konstanteckningar under en resa 1849 av C. G. Brunius. Stockholm 1851.